نوع مقاله: پژوهشی
صفحات ۱۴۳ – ۱۱۵

پیشگامان تحول در بجنورد از انقلاب مشروطه تا انقلاب اسلامی
(مطالعه موردی صنعت برق)

مهین صدقی قره چشمه [۱]
رجبعلی وثوقی مطلق [۲]
امیر اکبری [۳]

چکیده

استفاده از برق در خراسان نقش بزرگی را در رشد صنایع ایفا کرد. گسترش شهرها و نیاز به برق به عنوان یکی از مهم ترین پدیده های زیستی کنونی، سبب رشد خدمات برق‌رسانی در شهرستان های استان خراسان از جمله در بجنورد گردید. هدف از مقاله حاضر، بررسی پیشگامان صنعت برق در بجنورد از انقلاب مشروطه تا انقلاب اسلامی می باشد، که از روش تحقیق تاریخی توصیفی- تحلیلی استفاده شده است. روش گردآوری اطلاعات و منابع به صورت کتابخانه ای، میدانی و اسنادی بوده است. یافته های پژوهش نشان می دهد که، حاج حسن تاتاری تأسیسات برق را در سال ۱۳۳۲ش. در بجنورد راه اندازی کرد. کارخانه برق دیگری با وساطت یکی از افراد وابسته به رژیم پهلوی، به نام سرهنگ عرفانی در بجنورد شروع به کار کرد. وضعیت برق بجنورد کم، گران و مقرون به خاموشی های بسیار بود. از سال ۱۳۴۶ که مدیریت تأسیسات برق بجنورد به برق منطقه خراسان واگذار گردید، به علت اختلافاتی که در امر تحویل تأسیسات وجود داشت، امکان سرمایه گذاری توسط برق منطقه ای خراسان در این شهر نبود، لذا تا مدتی تنها با نگهداری و تعمیرات کلی شبکه و تأسیسات احتیاجات اهالی را از نظر نیروی برق تأمین می نمود، ولی پس از مدتی اختلافات مرتفع و تأسیسات به شرکت تحویل داده شد.

واژگان کلیدی

پیشگامان، صنعت برق، بجنورد، تاتاری، انقلاب مشروطه تا انقلاب اسلامی.

---

۱. دانشجوی دکتری، گروه تاریخ، واحد بجنورد، دانشگاه آزاد اسلامی، بجنورد، ایران.
Email: mahinsedghi761@iau.ac.ir
۲. استادیار گروه تاریخ، واحد بجنورد، دانشگاه آزاد اسلامی، بجنورد، ایران. (نویسنده مسئول)
Email: ra.vosughi@iau.ac.ir
۳. استادیارگروه تاریخ، واحد بجنورد، دانشگاه آزاد اسلامی،بجنورد، ایران.
Email: Amirakbari 84@iau.ac.ir
تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۴/۲۸ پذیرش نهایی: ۱۴۰۴/۷/۲۳

طرح مسأله

رشد و توسعه برق رسانی از اهمیت فراوانی برخوردار است، زیرا این سیستم زیربنای رشد صنعتی، کشاورزی و خدماتی است.(مطیعی لنگرودی، ۱۳۷۳: ۲۸۸) اصولاً برق یکی از مهم ترین صنایع زیربنایی به شمار می‌رود، تا جایی که گفته می‌شود برق یک عامل اصلی برای تولید و یک وسیله لازم برای توسعه اقتصادی است، زیرا توسعه این صنعت رشد تولیدات صنعتی و به طور کلی رشد اقتصادی را در کشور تسهیل می‌کند.(بدیعی، ۱۳۶۲: ۴۰۸) ناصرالدین شاه در فرنگ برق را دید و خواهان آن شد. وی در حدود سال ۱۲۶۴ خ. نخستین لامپ های برق کاخ گلستان و تکیه دولت را (در محل مسجد ارک کنونی) روشن نمود، تا آن که در سال ۱۲۷۹ خ. نوبت به پسر وی مظفرالدین شاه رسید، وی در این سال دستور روشن ساختن فضای بارگاه امام هشتم را داد، و بدین ترتیب نخستین ماشین تولید گاز از زغال و سپس دستگاه تولید برق از همین گاز در مشهد نصب و راه اندازی شد، و دو سال بعد در تهران(۱۲۸۴ خ.) حاج امین الضرب(پسر) دست به کار شد و تهرانیان را با برق آشنا ساخت.(مسعود و بانکیان، ۱۳۸۴: ۱۰) حجم مدارک و مستندات ارایه شده تنها در چند مورد، در بیشتر جاها کافی نیست، و در بسیاری موارد مانند بررسی تاریخ ورود برق به شهرهای مهمی مانند، همدان، تبریز، بیرجند، بجنورد و ... داده ها و اطلاعات بسیار چکیده و اندک و یا گاهی هیچ هستند.

نخستین کارخانه برق شهری در ایران در سال ۱۲۸۱ ه.ش (۱۹۰۲ م) در مشهد، و به همت حاج باقر میلانی معروف به رضایوف از طرف مظفرالدین شاه، در حوالی سال ۱۳۲۰ از روسیه به قیمت ۸ هزار تومان برای روشن کردن حرم مطهر حضرت رضا(ع) به کار افتاد. (جمال زاده، ۱۳۳۵: ۹۵) اولین مهندس اداره کننده آن حیدرخان برقی بود، که بعدها به حیدرخان عمو اوغلی یا حیدرخان بمبئی مشهور شد. (مطیعی لنگرودی، ۱۳۷۳: ۱۵۸) در بجنورد نیز کارخانه برق توسط یارمحمدخان در سال ۱۳۲۰ق. راه اندازی شد. در سال ۱۳۳۲ش. تأسیسات تولید نیرو توسط شخصی به نام حاج حسن تاتاری شروع به کار نمود.[۱] در سال ۱۳۴۶ شرکت برق امور برق شهرستان را بر عهده گرفت. هدف نگارنده از معرفی تاریخچه صنعت برق در شهرستان بجنورد این است که، مردم نسبت به هویت گذشته تاریخ محلی خود در این زمینه شناخت و آگاهی داشته باشند. لذا مسئله مهمی که در ذهن نگارنده تداعی می کند این است که صنعت برق

۱. در کتاب یکصد سال تاریخ صنعت برق خراسان اشاره شده است که، برق بجنورد در سال ۱۳۳۹ توسط شرکت تضامنی آقای تاتاری راه اندازی و با افزایش قدرت نیروگاه خود، مجموعاً به قدرت ۱۷۰۸ کیلو وات مشترکین شهر بجنورد را تغذیه می‌نمود.

بجنورد چگونه شکل گرفت؟ چه کسانی در شکل گیری آن پیشگام بودند؟

در زندگی شهری برق یکی از ارکان اصلی زیستی و تولیدی می باشد. بنابراین توسعه خدمات برق رسانی از اهمیت بالایی برخوردار است. اگرچه برق با خود نوگرایی و رفاه نسبی را به همراه داشته است، ولی مانند هر پدیده نو، پیشگامان ورود آن با دشواری ها و سختی های مضاعفی مواجه شده اند، امروزه صنعت برق ایران یکی از نقش آفرینان اصلی توسعه فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی کشور به شمار می آید. با بررسی و مطالعه پیشینیان در ارتباط با پژوهش حاضر، کاستی در بررسی جامع تاریخچه و تشکیل مؤسسه برق بجنورد مشاهده می شود. باید بتوانیم تمدن جدید را در زمینه علم و صنعت فرا گیریم و حافظ مظاهر تمدن قدیم خود باشیم. با توجه به هدف اصلی پژوهش که پیشگامان صنعت برق در بجنورد از انقلاب مشروطه تا انقلاب اسلامی می باشد، سوالاتی در ذهن مطرح می شود از جمله: مؤسسه تمدنی برق در بجنورد چگونه شکل گرفت؟ و چه کسانی در پیدایش و توسعه آن در جامعه نقش مؤثری داشتند؟ برای یافتن پاسخ به پرسش های مطرح شده در پژوهش حاضر، و با توجه به مطالعات انجام شده، ناگزیر از طرح فرضیاتی هستیم از جمله: به نظر می رسد، با افزایش جمعیت و گسترش شهرنشینی و ارتباط با دول اروپایی، صنعت برق رشد یافت. همچنین به نظر می رسد، حاکمانی از جمله یارمحمدخان و اشخاصی همچون حاج حسن تاتاری در پیدایش و توسعه این صنعت نقش مؤثری داشته اند.

روش تحقیق: در پژوهش حاضر، از روش تحقیق تاریخی توصیفی- تحلیلی استفاده شده است. روش گردآوری اطلاعات و منابع به صورت کتابخانه ای، میدانی و اسنادی بوده است.

در زمینه پیشینه تحقیق صنعت برق در بجنورد، منابع کتبی و تاریخی در باب شناسایی تاریخچه آن بسیار محدود است. تا کنون در این زمینه کار تحقیقی مستقلی انجام نشده است. در مجموعه نوشته های محققان و پژوهشگران در حوزه تاریخ خراسان و منطقه بجنورد، به مطالبی کوتاه و اجمالی به این بحث پرداخته شده است اما کافی نیست. در این زمینه می توان به برخی از پژوهش ها اشاره نمود: کتاب تاریخ مؤسسات تمدنی جدید در ایران که در سال ۱۳۵۴ توسط آقای دکتر حسین محبوبی اردکانی در سه جلد تألیف شده است، که اطلاعات جامعی در مورد تاریخچه شکلی گیری مؤسسات در شهرهای مختلف ایران در اختیار محققان قرار می دهد. کتاب یکصد سال تاریخ صنعت برق خراسان که در سال ۱۳۸۷ توسط آقای غلامرضا سوالونی تألیف شده است، مؤلف در نگارش این اثر به تاریخچه تأسیس برق بجنورد نیز پرداخته است. کتاب انقلاب اسلامی در بجنورد که در سال ۱۳۸۴ توسط آقای حسین پایدار و بیژن پروان تألیف شده است مختصر به پیدایش صنعت برق بجنورد پرداخته است.

گذری بر پیشینه تاریخی بجنورد

شهرستان بجنورد واقع در منطقه ای کوهستانی با دره های بزرگ و کوچک و چندین جلگه و دشت، این شهرستان در دشتی واقع است که از شمال غرب به جنوب شرق ادامه دارد، و ارتفاع نسبی آن از سطح دریا ۱۲۱۰متر می باشد. از شمال به مرز ایران و ترکمنستان،از شرق به شهرستان شیروان و از جنوب به شهرستان اسفراین و از مغرب به شهرستان آشخانه و گرمه و جاجرم محدود می شود. وسعت این شهرستان قبل از تقسیمات جدید در سال ۱۳۷۵ حدود ۱۷۲۴۵ کیلومتر مربع بود و بعد از تقسیمات به ۶۷۰۰ کیلومتر مربع می رسد. طبق سرشماری سال ۱۳۵۵، جمعیت شهرستان ۲۳۵۷۶۰ نفر بوده است. (بازخانه ای، ۱۳۸۲: ۱۳)

بجنورد در اصل (بیژن گرد) به معنی ساخته شده به وسیله بیژن بوده است. (سیدی زاده و عباسیان، ۱۳۷۲: ۳؛ دکتر معین، ج۵، ۳۱۰) این اسم بسیار قدیمی می نماید زیرا «گرد» به معنی شهر و آبادی است، بنابراین بجنورد شهر بیژن معنی می‌دهد.»(شریعتی، ۱۳۶۳، ۱۸۶). به مرور زمان بیژن گرد، بیزن جرد نامیده شده و در تواریخ بزنجرد ثبت شده است، (حکیم الممالک،۱۳۵۶: ۳۴۷) و بر اثر تحولات آوایی به بیجن یورت یا بیجن یورد به معنی چراگاه ایلات و عشایر، محل خیمه و خرگاه، مسکن و منزل بوده است. (دکتر معین، ج ۴، ۵۲۷۲) لسترنج این شهر را برهان نامیده است. (لسترنج، ۱۳۷۳: ۴۲۰) در شمال شرقی این شهر خرابه های یک شهر قدیمی دیگر به چشم می خورد که به آن بیزهان می گفتند.(ییت، ۱۳۶۵: ۱۷۹) مؤلف ایران نامک نیز بر این باور است که پیشوند «بج» در بجنورد تغییر شکل یافته «وئجه» باستانی است. «وئجه» واژه ای هند و ایرانی گیتائی است که به سرزمین مشرف به رود و آب روان اطلاق می گردیده است.(توکلی مقدم، ۱۳۷۵: ۱۳۵–۱۳۶؛ کریمیان، ۱۳۹۹: ۲۵) شهر بجنورد در جایی به نام بیژن یورت یا بیژن گرد یاد شده و به مرور زمان اهمیت خود را از دست داده است. اکنون به ساربان محله معروف است.(حافظ ابرو، ۱۳۷۰: ۴۹؛ سعیدیان، ۱۳۷۲: ۷۸۴) در سال ۱۲۶۳ق. بجنورد ویران شد و فرزندان تولیخان تا یارمحمدخان، بر بنا و آبادی این شهر افزودند و باز به مرمت و عمارت آن پرداختند. (مک گریگور، ۱۳۸۶: ۳۴۷) شهر کنونی بجنورد، در حدود سال ۱۱۰۰ ق. به دست تولیخان ابن نجفقلی خان(تولیخان دوم) یکی از امرای اکراد طایفه شادلو بنا گردیده است.(اعتمادالسلطنه، ۱۳۶۲: ۱۲۹)

روند پیدایش صنعت برق در بجنورد

اولین کارخانه برق به دستور ناصرالدین شاه در سال ۱۲۷۹ ش. خریداری، و به آستان قدس رضوی تقدیم گردیده است. (مطیعی لنگرودی، ۱۳۷۳: ۲۸۳) در سفر سهام الدوله بجنوردی به اروپای غربی مقداری تجهیزات جدید اروپایی از کشور اتریش خریداری گردیده بود، که بعداً به

قشون ایران تحویل داده شد. یارمحمد خان کارخانه برقی را نیز از اروپا آورد. این کارخانه در سال ۱۳۲۰ق. در بجنورد به کار افتاد. کارخانه مذکور دیگ استوانه‌ای بزرگی داشته که با هیزم و قوه بخار آب کار می کرده است. برق تولیدی کارخانه، مختص عمارت یارمحمدخان بود. استاد حسنعلی حاجی‌باشی اولین مکانیک کارخانه برق بجنورد بود که یارمحمدخان از اروپا آورده بود. او به استاد حسنعلی چراغچی معروف شده بود. وی اهل قریه تیمورتاش دهستان کسبایر بجنورد بود (سهام الدوله و شادلو، ۱۳۷۴: ۱۷۱).

در تاریخ ۸ دی ماه ۱۳۱۸ش. از سوی آقای روشن شهردار مشهد نامه ای خطاب به شرکت سهامی برق خراسان ارسال شد، تا بر اساس تلگرافی که از سوی کارپردازی املاک اختصاصی بجنورد برای تکمیل اطلاعات کمیسیون متشکله جهت توسعه و تنویر برق شهر محتاج به حضور یک فرد مطلع هستند و تقاضا نموده‌اند که از نمایندگان کمپانی مربوطه یا شخص دیگری که همان اندازه اطلاعات داشته باشد به بجنورد اعزام شود، و با توجه به اینکه شهرداری چنین کسی را سراغ ندارد، یک نفر از کارشناسان خود شرکت و یا شخص دیگری را از خارج معرفی نمایند تا وسائل سفر ایشان فراهم شود.

از سوی شرکت سهامی تخریسی و نساجی خسروی خراسان خطاب به شهردار مشهد اعلام داشتند؛ کارشناسی که جهت حضور در کمیسیون متشکله در بجنورد مورد نیاز است باید از ماشین‌های برق یا خطوط سیم کشی اطلاعات داشته باشد. استاندار نهم نیز تأکید داشتند تا کارشناس ماشین آلات برق و سیم کشی فوراً به بجنورد اعزام شوند.

در تاریخ ۲۲ بهمن ۱۳۱۸ شرکت سهامی نخریسی و نساجی خسروی خراسان خطاب به سرهنگ عرفانی رئیس کارپردازی املاک اختصاصی بجنورد، پیرو نامه شهردار مشهد و امر استاندار نهم و نیز مذاکرات تلفنی، اعلام کرد که در ظرف دو سه روز آقایان مهندس کارماژین مدیر کمپانی الکتریکی آ.ا.گ شعبه مشهد و آرشاویرهاروطونیان متصدی خطوط سیم کشی برق مشهد عازم بجنورد خواهند شد که در کمیسیونی که جهت توسعه و تنویر شهر بجنورد تشکیل می شود حضور داشته باشند. همچنین آهن سیاه جهت بخاری خریداری و ارسال شود. اگر در مشهد یافت نشد به تهران مراجعه نمایند.

فرماندار بجنورد سرهنگ عرفانی در ۱۳ اسفند ۱۳۱۸ به شرکت سهامی نخریسی و نساجی خسروی خراسان اعلام کرد که، آقایان مهندس کارماژین و ارشاویرهاروطونیان متصدی خطوط سیم کشی های برق وارد و نسبت به امور برق بجنورد مطالعات دقیق بعمل آورده که نتیجه آن به وسیله استانداری نهم به منظور اقدام آن شرکت ارسال خواهد شد. در ۱۴ اسفند ۱۳۱۸ آقایان کارماژین مهندس برق کمپانی آ.ا.گ شعبه مشهد برای اشتراک در کمیسیون جهت توسعه چراغ برق در تاریخ ۱۳۱۸/۱۲/۵ به بجنورد عزیمت و در تاریخ ۱۳۱۸/۱۲/۶ پس از مطالعه و بررسی به

امور چراغ برق بجنورد و صورت برآورد راجع به درآمد و هزینه چراغ برق جدید تنظیم گردید که برای آگهی به پیوست تقدیم شد.

کارخانه برق دیگری با وساطت یکی از افراد وابسته به رژیم پهلوی، به نام سرهنگ عرفانی در بجنورد شروع به کار کرد. این کارخانه بیش تر به مصارف خانوادگی اعیان و اشراف و پادگان نظامی اختصاص داشت. (سفرنامه های سهام الدوله بجنوردی، ۱۳۷۴: ۹) وضعیت برق بجنورد کم، گران و مقرون به خاموشی های بسیار بود، که تنها هنر آن خالی کردن جیب مشترکین و افزودن سرمایه مالک یا مالکین کارخانه برق بود. (محبوبی اردکانی، ۱۳۷۶: ۵۱۳)

در تاریخ ۲۷ مرداد ۱۳۱۹ شرکت زیمنس در ایران با مسئولیت محدود اداره طهران نیز طی نامه ای به شرکت ریسندگی و بافندگی خسروی آقای احیائی در مشهد نوشت: « بطوری که اطلاع حاصل نموده ایم گویا در نظر است در بجنورد احداث مرکز برق شود مستدعیست مقرر فرمائید مراتب را تحقیق نموده و چگونگی را به ما ابلاغ نمایند و در صورت صحت امر تمنا دارد مشخصات و مدارک لازمه را برای ما ارسال دارید که مزید امتنان خواهد بود.» شرکت سهامی نخریسی و نساجی و برق خسروی خراسان خطاب به سرهنگ عرفانی فرماندار وقت بجنورد طی نامه ای در تاریخ ۳۰ مرداد ۱۳۱۹ نوشته است که، شرکت زیمنس از کارخانجات معتبر آلمان و سازنده دینامو، توربین بخار و توربین آب، لوازم الکتریکی است و ممکن است برای ایجاد مرکز برق آنجا از اطلاعات مهندسین آنها به موقع خود استفاده نمود.

آقای خجسته شهردار وقت بجنورد نیز در تاریخ ۱۳۱۹/۷/۱ طی نامه ای با شماره به ۲۰۱۹۳ خطاب به شهرداری مشهد اعلام کرد که، برای ارزیابی دینام کارخانه سابق برق بجنورد به یک نفر کارشناس احتیاج دارند. در صورت امکان آقای رئیس اداره برق دو سه روزه به بجنورد آمده، پس از بازدید اقدامات لازم را انجام دهند.

در ۱۸ فروردین ۱۳۲۶حبیب اله رستگار از بنگاه برق بجنورد طی نامه ای خطاب به شرکت سهامی برق مشهد نوشت:« از نظر کمک و مساعدت به بنگاه برق بجنورد امر و مقرر فرمائید تا از کنترهایی که اشخاص استفاده می نمایند از چه مقدار کیلووات برق نبایستی کمتر مصرف نداشته باشند و بایستی وجه چند کیلو وات را بپردازند در صورتیکه امتیازات دیگری اگر نسبت به کنتردارها است مرقوم نمائید.»

در سال ۱۳۳۱ش. کارخانه برق را حاج حسن تاتاری خریداری و در کاروانسرایی که متعلق به ایشان بود جاسازی کرد. برای اولین بار معابر و بعد منازل بجنورد توسط برق روشن گردید.(تآثیری، ۱۳۹۳: ۱۳۴)

در اسفند ماه سال ۱۳۳۲ش. تأسیسات تولید نیرو با نصب دو دستگاه مولد به قدرت های ۷۵ و ۱۱۵ اسب توسط شخصی به نام حاج حسن تاتاری شروع به کار نمود. (پایدار و پروان، ۱۳۸۴:

۲۶۴؛ روزنامه خراسان، ۱۳۴۵: ۱۱؛ سوالونی و همکاران، ۱۳۸۷: ۲۹۰) از سال ۱۳۳۸ش. شرکت برق شهر با سرمایه گذاری خصوصی تأسیس شد، که تعداد مشترکین به ۱۱۵ نفر می‌رسید. (صادقی، ۱۳۷۳: ۷۹) وی در سال ۱۳۳۹در بجنورد شرکت تضامنی برق تاتاری و پسران را تأسیس کرد. شرکت تضامنی آقای تاتاری با افزایش قدرت نیروگاه خود، مجموعاً به قدرت ۱۷۰۸ کیلو وات مشترکین شهر بجنورد را تغذیه می نمود. [۱](پایدار و پروان، ۱۳۸۴: ۲۶۴؛ روزنامه خراسان، ۱۳۴۵: ۱۱؛ سوالونی و همکاران، ۱۳۸۷: ۲۹۰)

در آن زمان دو موتور ۱۳۰ ترابایت وجود داشت (یک موتور ۵۰ ترابایت و موتور دیگر ۸۰ ترابایت برق داشت). در سال ۱۳۳۴ موتور ۵۰۵ که ساخت آلمان از شرکت ام آ ان (MAN) و مان(MAN)بود، از تهران خریداری شد. در سال ۱۳۳۸ موتور ۴۰۰ قوه اسب و در سال ۱۳۴۵ نیز یک موتور ۷۵۰ ترابایت که ۱۰۵۰ قوه اسب کارخانه در اصل بنز اما MVM است. ۵ موتور برق موجود بود. در سال ۱۳۴۶نیز برق تحویل داده شد.(مصاحبه با تیمور نیاکان، ۱۰ مرداد ۱۴۰۲) از سال ۱۳۴۶ کارخانه برق بجنورد به دولت واگذار گردید. تعداد مشترکین برق در این زمان بالغ بر ۴۰۰ نفر بوده است.(صادقی، ۱۳۷۳: ۷۹)

در سال ۱۳۴۴ش. مهندس جواد شهرستانی رئیس هیئت مدیره و مدیر عامل شرکت برق منطقه ای خراسان، طی نامه‌ای خطاب به وزارت آب و برق در مورد برق بجنورد نوشت: با مذاکراتی که با آقای علیرضا تاتاری مدیر عامل شرکت برق بجنورد به عمل آمده است، این شرکت مایل است که برق شهر بجنورد را تأمین نماید ولی به نظر می رسد که شرکت برق بجنورد از نظر مالی و همچنین نداشتن کادر فنی قادر به این عمل نمی باشد. در حال حاضر قدرت نصب شده در نیروگاه شرکت برق بجنورد کافی نیست، و همچنین شبکه فشار قوی بسیار ناقص می‌باشد. شرکت برق منطقه خراسان رونوشت قانون توسعه مؤسسات برق غیر دولتی را در تاریخ ۴۴/۱۰/۱۲ به شرکت برق بجنورد کتباً ابلاغ نموده، و همچنین طرحی جهت انتقال مؤسسات برق بجنورد به شرکت برق منطقه خراسان در دست تهیه می‌باشد. ضمناً یک جلد طرح نیروگاه بجنورد که توسط این شرکت تهیه شده به پیوست ارسال گردید.

وزارت آب و برق در ۲۲ فروردین ۱۳۴۵ در مورد نرخ و عوارض برق بجنورد به استانداری خراسان و شرکت برق منطقه ای خراسان نوشته است که: « این وزارت همواره سعی دارد که اقدامات و نظرات خود را با سیاست توسعه عمومی صنعت برق در کشور و قوانین و مقررات مر بوطه تطبیق دهد و برای تعیین نرخ نیز در شهرهای مختلف بر اساس محاسبات لازم و امکانات

---

۱. در کتاب یکصد سال تاریخ صنعت برق خراسان اشاره شده است که، برق بجنورد در سال ۱۳۳۹ توسط شرکت تضامنی آقای تاتاری راه اندازی و با افزایش قدرت نیروگاه خود، مجموعاً به قدرت ۱۷۰۸ کیلو وات مشترکین شهر بجنورد را تغذیه می‌نمود.

فنی و مالی مؤسسات برق و تعداد مشترکین و انواع مختلف مصرف اقدام مـی نمایـد. شـهرداری بجنورد قبلا از طریق تلگراف شماره ۶۲۸۱- ۱۳۴۴/۷/۲۸ نظـر ایـن وزارت را در مـورد تقلیـل و تعیین نرخ برق بجنورد خواسته است و این وزارت برای کسب اطلاعـات لازم جهـت محاسـبه و تعیین نرخ پرسشنامه هایی پیوست نامه در پاسخ به شهرداری بجنـورد ارسـال داشـته اسـت کـه تکمیل و ارسال نمایند. اکنون شهرداری بجنورد در پاسخ به دستور آن استانداری در مـورد اجـراء تبصره ۵۱ قانون بودجه سال ۱۳۴۴ برای تعیین نرخ برق کسب تکلیف مـی نمایـد در حـالی کـه ابلاغ اجرای تبصره ۵۱ قانون بودجه فقط برای روشن شدن بهـای بـرق از نظـر عـوارض طبـق قانون بوده است نه اینکه شهرداری با مقایسه با سایر شهرها مبادرت به تعیین نرخ نماید. تعیـین نرخ مستلزم بررسی وضع تأسیسات بـرق و هزینـه درآمـد آن و انجـام محاسـبات لازم از طـرف مهندسین این وزارت با توجه به سـوابق و اطلاعـات مربوطـه مـی باشـد. خواهشـمند اسـت بـه شهرداری بجنورد اعلام شود برای رسیدگی و محاسبه و تعیین نرخ برق اطلاعات خواسته شده را به این وزارت ارسال دارند تا نرخ برق شهر نامبرده از طرف این وزارت تعیین گردد.

اسم شهر	نرخ		عوارض		قدرت نصب شده	تعداد مشترک
	روز	شب	روز	شب		
سبزوار	۲	۳	۴۰٪	۶۰٪	۱۴۰۰	۶۰۵۹
بیرجند	۲	۴	–	–	۱۵۰۰	۳۲۵۶
سرخس	۵	۵	۱	۱	۵۵	۴۰۰
قوچان	–	–	–	–	۱۶۰۰	۳۶۰۸
تربت جام	۴	۴	۱	۱	۳۲۰	۱۰۵۶
نیشابور	۲/۷۰	۳/۷	۰/۳	۰/۳	۱۶۰۰	۴۴۷۳
بجنورد	۳/۵۰	۳/۵	۰/۷۰	۰/۷۰	۱۴۰۰	۴۹۸۰

طبق اطلاعاتی که در واحد نرخ در دست است نرخ بجنورد هـر کیلـووات سـاعت ۳/۵ ریـال بعلاوه ۲۰٪ عوارض می باشد.

در سال ۱۳۴۵آقای خردمند فرماندار وقت شهرستان بجنورد، نامـه ای بـه وزارت آب و بـرق نوشت مبنی بر این که؛ مدت دو سال است شرکت برق بجنـورد مشـغول تعـویض شـبکه فشـار ضعیف شهر، و نصب سه دستگاه ترانسفورماتور فشار قوی یـازده هـزار ولتـی و تبـدیل تیرهـای چوبی سیمانی بوده، و شاید در حدود بیش از ۱۰ درصد از آن خاتمه یافته باشد، ولی متاسـفانه بـا زحماتی که در امر اصلاح شبکه شد، نداشتن نیروی کافی باعث گردیـده بـود کـه نـور شـهر آن طوری که باید و شاید روشنایی نداشته باشد، در نتیجه شـرکت تضـامنی تجـارتی و بـرق حسـن تاتاری و پسران بجنورد با راهنمایی‌های اینجانب موفق شد، یک دستگاه موتور مولد بـرق ۱۰۵۰

قوه اسبی خریداری، و ۱۶ مرداد ماه جاری بهره برداری آن توسط تیمسار سپهبد باتمانقلیچ استاندار خراسان، و با حضور روسای ادارات استان و دوائر دولتی و معتمدین بجنورد شروع گردید. بنابراین برق این شهرستان فعلا فوق العاده خوب بوده و هیچ گونه نگرانی ندارد.

در مورخه ۳۰ شهریور ۱۳۴۵ از سوی وزیر آب و برق خطاب به شرکت برق منطقه ای خراسان در مورد موضوع برق نوشت:« رونوشت نامه شماره ۲۸۸۵ مورخ ۲۷ مرداد ۱۳۴۵ فرمانداری شهرستان بجنورد در مورد تأمین شدن برق بجنورد، به نحو رضایتبخش و افزایش یک واحد موتور مولد برق جدید به قدرت ۱۰۵۰ اسب به پیوست ارسال می گردد. با توجه به اینکه با ترمیم اخیر رفع شکایت اهالی بعمل آمده و نظر مقامات محلی نیز تأمین شده است مناسب بنظر می رسد که مسئله اداره برق بجنورد بوسیله آن شرکت فعلاً مسکوت بماند و نسبت به تحویل و اداره برق شهرهای سبزوار و نیشابور طبق مقررات قانون توسعه مؤسسات برق غیردولتی اقدام فرمائید.»

این تأسیسات تا سال ۱۳۴۶ که تحویل برق منطقه ای خراسان گردید، با سرمایه شخص مزبور اداره و به طور انحصاری برق شهر بجنورد را تأمین می‌نموده است. از نظر وضع موتور و شبکه با تیرهای چوبی و معمولی وضع نابسامانی داشت، و قسمت اعظم شهر نیز در خاموشی مطلق بسر می برد. (ظلی، ۱۳۵۰: ۴۵)

اهالی بجنورد در سال های ۱۳۴۶-۱۳۴۳ از وضع برق رضایت نداشتند، زیرا از طرفی محلاتی بر شهر افزوده شده بود و از طرف دیگر، دستگاه‌های برق فرسوده شده و میزان مصرف برق افزایش یافته بود، و در نتیجه در روزنامه‌ها نارضایتی‌ها و نارسایی‌های برق منعکس شده بود. (روزنامه خراسان، ۱۳۴۵: ۱۱) اگر کسی از مسئولین شهر خواسته ای و یا انتقادی داشتند، به او اتهام وابستگی به حزب توده منتسب می کردند.(پایدار و پروان، ۱۳۸۴: ۲۶۴؛ روزنامه خراسان، سال ۴۱: ۴)

در ۲۴ آبان سال ۱۳۴۵، بانک اعتبارات صنعتی به وزارت آب و برق اعلام نمود که،« سررسید اولین قسط آن ۱۳۴۳/۱/۳۰ و سررسید سایر اقساط ماهیانه بعد از قسط ما قبل بوده است. شرکت مذکور در تیرماه ۱۳۴۳ تقاضای استمهال نمود که بانک پس از مطالعات زیاد با نظر موافق با تنظیم متمم قراردادی ۷ قسط اولیه وام را به بعد از سررسید آخرین قسط قرارداد قبلی موکول نمود، نظر به اینکه وام گیرنده بعد از استمهال نیز نتوانست در سررسید مقرر اقساط وام دریافتی را بپردازد. این بانک بناچار در تاریخ ۴۴/۱۱/۱۲ یعنی بیش از گذشت یکسال از سررسید بعد از استمهال اقساط برای وصول طلب خود اقدام بصدور اجرائیه نمود که در حال حاضر مراحل نهائی را طی مینماید. چون آن وزارتخانه نظارت عالیه در امر بهره برداری از کارخانجات برق کشور را دارند لذا مراتب جهت استحضار آن وزارتخانه اعلام میگردد.»

شرکت برق، امور برق شهرستان را در سال ۱۳۴۶ به عهده گرفت، اما شرکت برق توانایی ارسال برق و پایین آوردن قیمت مصرفی آن را نداشت. (روزنامه خراسان یومیه، شماره ۵۵۶۶، ۱۳۴۷: ۱۰؛ روزنامه مبارز، شماره ۱۵۳۶، ۱۳۴۶: ۳) از سال ۱۳۴۶ که مدیریت تأسیسات برق بجنورد به برق منطقه خراسان واگذار گردید، به علت اختلافاتی که در امر تحویل تأسیسات وجود داشت، امکان سرمایه گذاری توسط برق منطقه ای خراسان در این شهر نبود، لذا تا مدتی تنها با نگهداری و تعمیرات کلی شبکه و تأسیسات احتیاجات اهالی را از نظر نیروی برق تأمین می نمود. ولی پس از مدتی اختلافات مرتفع و تأسیسات به شرکت تحویل داده شد. نیروگاه فوق در سال ۱۳۴۶ به شرکت برق منطقه ای خراسان تحویل گردید، و این شرکت ضمن بهره برداری از نیروگاه تحویلی، نیروگاه جدیدی را در محل جاده تهران احداث نمود، که تا سال ۱۳۴۶ این نیروگاه فعال بود، و در این سال با بهره برداری از پست موقت بجنورد با قدرت ۶۰۰۰ کیلو وات آمپر جمع آوری، و پست دائمی ۱۳۲ کیلو ولت در سال ۱۳۶۸ برق دار گردید. (سوالونی و همکاران، ۱۳۸۷: ۲۹۰-۲۹۱)

برق منطقه ای خراسان ناحیه بجنورد که مدیریت آن به آقای امیرقلی فرهادی محول شده بود، جهت تأمین نیرو و توسعه شبکه توزیع در بجنورد اقداماتی را انجام داد،(ظلی، ۱۳۵۰: ۴۵-۴۶) از جمله: ۱- نصب دو دستگاه موتور در نیروگاه قدیم. ۲- ایجاد شبکه جدید فشار قوی به طول ۸ کیلومتر. ۳- نصب ۸ دستگاه ترانسفورماتور تقویت کننده ۲۰ هزار ولت. ۴- ایجاد شبکه جدید فشار ضعیف به طول ۵۰ کیلومتر سیم کشی هوایی و به طول ۹ کیلومتر کابل کشی زمینی. ۵- تبدیل حلقه تیرهای شرکت سابق به تیرهای سیمانی و فلزی و اشباع شده، نصب تیر سیمانی ۱۰۰۰ عدد، نصب تیر اشباع شده ۸۰۰ عدد، نصب تیر فلزی ۵۰۰ عدد. ۶- تبدیل لامپ های معمولی به لامپ های بخار جیوه که از هر لحاظ روشنایی قابل توجه است. ۷- خرید ۳۰۰۰ متر مربع زمین در غرب شهر به منظور احداث ساختمان نیروگاه جدید برای نصب دو دستگاه موتور به قدرت ۳۰۰۰ کیلو وات که ساختمان آن شروع و تا پایان خردادماه ۱۳۵۱ به اتمام رسیده، و برق شهر و دهات و حومه شهر را تأمین کرد.(ظلی، ۱۳۵۰: ۴۵-۴۶)

برای تکمیل و ایجاد مراکز برق شهرستان ها و تکمیل و تأسیس شبکه سیم کشی شهرها، پس از طرح پروژه‌های لازم به بانک ملی و بانک برنامه توصیه شد که به دادن وام موافقت کنند، که به بجنورد با مبلغ ۱۰۰۰۰۰۰ ریال اعتبار تخصیص داده شده بود.(محبوبی اردکانی، ۱۳۷۶: ۴۸۶)

در دوم آبان ماه ۱۳۴۵ نامه ای از وزرات آب و برق به شرکت برق منطقه ای خراسان با موضوع وام دریافتی شرکت برق شهرستان بجنورد ارسال شد. بانک اعتبارات صنعتی طی نامه ای به عنوان این وزارت عدم پرداخت اقساط وام دریافتی توسط شرکت تضامنی و تجارتی برق

حسن تاتاری به مبلغ ۶۰۰۰۰۰۰ ریال را اعلام و اضافه نموده است، که چون شرکت مزبور به تعهدات خود در مورد استرداد مبلغ مأخوذه عمل نکرده است، لذا بانک مزبور برای وصول طلب خود اقدام به صدور اجرائیه نموده است. بنابراین وزارت به منظور جلوگیری از تعطیل برق بجنورد دستور داده تا اقدامات لازم را انجام داده و نتایج را به وزارت اطلاع دهند.

بانک اعتبارات صنعتی یک شرکت سهامی با سرمایه یک میلیارد و سیصد و دو میلیون ریال بوده، که در دفتر شرکت ها با شماره ۳۵۱۷ در تهران ثبت شده بود. در تاریخ ۲۴ آبان ۱۳۴۵ بانک مزبور به وزارت برق نامه ای نوشت، مبنی بر اینکه در شهریور سال ۱۳۴۲ مبلغ ۶۰۰۰۰۰۰ ریال وام صنعتی به شرکت تضامنی و تجارتی برق حسن تاتاری (کارخانه برق شهرستان بجنورد) پرداخت نمود، که سررسید اولین قسط آن ۳۰ فروردین ۱۳۴۳ و سررسید سایر اقساط ماهیانه بعد از قسط ماقبل بوده است. شرکت مذکور در تیر ماه ۱۳۴۳ تقاضای استمهال نمود که بانک پس از مطالعات زیاد با نظر موافق با تنظیم متمم قراردادی ۷ قسط اولیه وام را به بعد از سررسید آخرین قسط قرارداد قبلی موکول نمود. نظر به اینکه وام گیرنده بعد از استمهال نیز نتوانست در سررسید مقرر اقساط وام دریافتی را بپردازد، این بانک به ناچار در تاریخ ۱۲ بهمن ۱۳۴۴ یعنی بیش از گذشت یک سال از سررسید بعد از استمهال اقساط برای وصول طلب خود اقدام به صدور اجرائیه نمود.

در ۲۲ اسفند ۱۳۴۶ در روزنامه پرچم خاورمیانه شماره ۶۷۶ نوشته شده بود که؛ شرکت برق تاتاری از چندی قبل تحویل برق منطقه ای خراسان شده است، و در واقع امروز شرکت برق خصوصی تاتاری به شرکت برق منطقه ای تحویل داده شده، ولی مصداق معروف اول پیاله و بدمستی در مورد کارکنان فعلی شرکت برق منطقه‌ای خراسان می خواهد درست صدق پیدا کند. زیرا تنها وضع تغییری نکرده بلکه مرتباً مردم از وجود شمع استفاده می کنند، و خاموشی پشت خاموشی در شهر حکمفرما است. (روزنامه آفتاب شرق– شماره : ۱۳۴۶؛ مجله تهران مصور، شماره ۱۲۸۰: ۱۳۴۷) به این ترتیب باید از همین حالا اگر نحوه کار به همین منوال باشد، مردم به سراغ چراغ موشی بروند. شما در خانه نشسته‌اید و عده ای هم مهمان دارید، ناگهان می بینید که سراسر اطاق و منزل را ظلمت و سیاهی فرا گرفت. در مغازه نیز وضع از این بهتر نیست. خوبست شرکت برق منطقه ای ترتیبی بیاندیشد، و اول کار ایجاد نارضایتی در مردم نکنند، زیرا قبل از این مردم اعتقاد داشتند که برق بجنورد نامرتب‌ترین برق شهرستان‌ها است، ولی امروز می‌گویند هر چه آید سال نو گوئیم دریغ از پارسال (البته در مورد برق این شهرستان). خلاصه منتظریم که ببینیم کارکنان فعلی با مردم چگونه رفتار می کنند، و شرکت برق را چگونه اداره می‌نمایند. شرکت برق نیز توانایی ارسال برق و پایین آوردن قیمت مصرفی آن را نداشت. به همین دلیل ناخشنودی مردم تا سال ۱۳۴۷ ادامه داشت. (روزنامه خراسان یومیه، شماره ۵۵۶۶،

۱۳۴۷: ۱۰؛ روزنامه مبارز، شماره ۱۵۳۶، ۱۳۴۶: ۳)

در سال ۱۳۴۷فروتن شهردار وقت بجنورد نامه ای به شرکت برق منطقه ای خراسان، ناحیه بجنورد نوشت بدین شرح که، بازگشت به رونوشت نامه شماره ۲۴۸ مورخ ۱۳۴۷/۱/۲۸ موضوع گزارش آقای هاشمی خبرنگار روزنامه آفتاب شرق- پرچم خاورمیانه و مجله تهران مصور اشعار می دارد. اصولا برق شرکت تاتاری خاموشی همیشگی شهر را تهدید می نمود، تا آنجا که شهرداری تنها راه علاج و درمان این کار را که برای مردم شهر جنبه حیاتی داشت، در این تشخیص دید که موجبات تحویل شرکت مزبور را به شرکت برق منطقه ای عملی نماید. زیرا خاموشی همیشگی شهر را تهدید می کرد، تا آنجا که شهرداری تنها راه علاج و درمان این کار را که برای شهر جنبه حیاتی داشت در این تشخیص دید که موجبات تحویل شرکت مزبور را به شرکت برق منطقه ای عملی نماید، زیرا خاموشی قسمت هایی از شهر، پائین بودن ولتاژ برق، عدم امکان تعمیر موتورها و شبکه برای شرکت تاتاری همیشه مزاحمت مردم و شهرداری را فراهم کرده بود. لذا با اقدامات جدی و استدعا از آقای استاندار خراسان شرکت برق تاتاری به شرکت برق منطقه ای تحویل گردید، و بلافاصله تعمیر موتورهای برق یکی پس از دیگری شروع و نواقص شبکه تدریجاً رو به اصلاح می رود، البته در بدو امر به واسطه توجه مهندسین مربوطه و تعمیر اساسی موتور ۱۰۵۰ کیلو واتی چند روز برق شهر به خوبی تأمین نبود، و پس از تعمیر و بکار افتادن آن و رفع سایر نواقص بهبود وضع کاملا محسوس بوده است.

در دو قسمت از شهر (میدان تاجگذاری- انتهای خیابان کورش کبیر) که شهرداری با اقدامات عمرانی تازه ای دست زده، و دو حلقه چاه حفر و چند دستگاه پمپ نصب کرده است، فاقد برق بوده، برق منطقه ای در مدتی کوتاه برق دو محل مورد نظر را تا اندازه ای تأمین و مورد استفاده قرار گرفت. البته نباید انتظار داشت در این مدت کم و با عدم امکانات برق شهر به نحو مطلوب تأمین شده باشد، لیکن باید اذعان کرد که خدمات شرکت و کارکنان آن در تأمین و بهبود برق بجنورد کاملاً مؤثر بوده و همانطوری که حضوری مذاکره گردید، انتظار می‌رود با اقدامات مجدانه و سریع در آتیه نزدیکی احتیاجات عمومی به کلی برطرف گردد.

در تاریخ ۲ مرداد ماه ۱۳۴۷ وزارت آب و برق نامه ای در خصوص وضعیت کارگران برق بجنورد به آقای معینیان ریاست دفتر مخصوص شاهنشاهی نوشت: طبق گزارشی که از سوی شرکت سهامی برق منطقه ای خراسان در خصوص کارگران برق بجنورد به وزارت داده شده بود، کارگران اخراجی سابقاً در شرکت تضامنی برق تاتاری بجنورد مشغول به کار بوده اند، و پس از تحویل مؤسسه مزبور به شرکت برق منطقه ای، چون مشخصات نامبردگان با مواد ۳ و ۴ آئین نامه کارگزینی برق منطقه ای منطبق نبوده، لذا از ادامه کار آنان در برق ناحیه بجنورد جلوگیری، و با توجه به اینکه شرکت برق منطقه ای خراسان هیچگونه تعهدی نسبت به ارجاع کار به

کارگران شرکت برق تاتاری نداشته، افراد مذکور برای دریافت حقوق و مزایای سنوات خدمت خود طبق ماده ۳۳ قانون کار، می توانند به آقای تاتاری کارفرمای سابق خود مراجعه نمایند. این امر طی نامه ای در تاریخ ۱۰ شهریور ۱۳۴۷ از سوی وزارت آب و برق به آقای محمودیان مدیر کل نظارت بر مؤسسات برق ابلاغ گردید.

در تاریخ ۲۵ مرداد ۱۳۴۷ مردم بجنورد خطاب به وزارت آب و برق نامه ای نوشتند. متن نامه بدین شرح است که: بیشتر مردم بجنورد در فقر و عدم توانایی مالی بسر می برند، و وضع بازارها کساد و کار و کاسبی رونق درستی ندارد که باعث تأمین مالی و خرج و مخارجشان باشد. حتی اشخاصی را سراغ داریم که با داشتن زن و ۶، ۸ و ۱۰ بچه، برای تهیه دو قرص نان زارند تا چه برسد به این که بتوانند وجوه مصرفی برق را بدهند، و پرداخت مصرفی برق دو ماهه خارج از قدرت ما می باشد. لذا خواهشمند است دستور فرمایید که بهاء مصرف برق را ماه به ماه اخذ نمایند، یا اینکه کسی به علتی برق مصرف نکرده است، چرا بدون اینکه برق مصرف کرده باشد پولی به آن سازمان های مربوطه بدهد، چون در نامه قبلی متذکر شده بودید که حداقل بهای برق مصرفی ۵۰ ریال است. پس اگر کسی برقی مصرف نکرده نباشد چرا وجه فوق را اخذ می نمایند. خواهشمند است به عرایض و خواسته ها و خواهش های ما مردم بیچاره رسیدگی فرمایید.

آقای تاتاری در تاریخ ۱۴ مهرماه ۱۳۴۷ خطاب به ریاست کمیسیون عرایض مجلس شورای ملی، رونوشت به وزارت آب و برق، و رونوشت به تیمسار سپهبد یزدان پناه ریاست سازمان عالی بازرسی شاهنشاهی در خصوص تأسیس برق بجنورد و مشکلات به وجود آمده نوشته است:« .. بجنورد یکی از شهرهای زیبا و مرزی کشور است که متأسفانه بعلت رباخواری شدیدی که بین متمکنین آن ناحیه حکفرما بوده و هست تا چند سال قبل از اغلب مزایای تمدن امروزه حتی برق بی بهره و ناامنی راحتی را از مردم سلب نموده و مرده باد و زنده باد خائنین نیز در فضا طنین انداز بود در همچون موقعی اینجانب به پیروی از دستورات رضاشاه فقید که گفته بودند: ... همه باید خدمتگزار مملکت و وظیفه شناس باشند؛ لذا در بهمن ۱۳۳۲ امتیاز برق شهر بجنورد را با موافقت وزارت کشور و تصویب انجمن شهر طبق سند محضری برای مدت بیست سال بشرط اینکه تا خاتمه مدت دیگری حق گرفتن امتیاز نداشته باشد از شهرداری تحصیل نمودم و با اینکه تسهیلات زیادی از لحاظ واگذاری امتیاز برق به مشترکین قائل شدم بدین معنی هر کس با پرداخت ۹۵۰ ریال آنهم به عنوان وام که پس از شش ماه مسترد میشد صاحب برق میگردید. مع الوصف بعلت عدم آشنائی مردم بطور استفاده از نیروی برق و بن بست بودن آن شهرستان که فاقد حتی یک مهمانخانه بود استقبال زیادی نشده بطوریکه مصرف برق ماهیانه از هشت هزار کیلووات متجاوز نگردید ولی پس از ایجاد جاده تهران مشهد که خط سیر آن از بجنورد گذشت

آن شهر ترقیات سریعی نمود بطوری که در اندک مدتی دارای چندین هتل و مهمانخانه مدرن و کارگاه های صنعتی متعددی گردید و اینجانب مجبور شد از پست ریاست اداره اقتصاد کشاورزی استان منصرف و خود را بازنشسته نموده با استقراض از بانکها و اشخاص متفرقه موتورهای مولد برق قوی و ترانسفورماتورهای متعدد خریداری و نسبت به تهیه تیرهای سیمانی و تعویض قسمتی از شبکه شهر و کابل کشی فشارقوی به خدمات اجتماعی خود ادامه دهد و انتظار داشتم که زیانهای سنوات گذشته که در ماه هشت هزار کیلو وات و اخیراً به دویست و پنجاه هزار کیلو-وات در ماه رسیده است در اندک مدتی جبران شود ولی متأسفانه برق منطقه خراسان تأسیسات برق آن شهر را که بیش از ده میلیون تومان هزینه و سرمایه گذاری شده بود به مبلغ یک میلیون و پانصدهزارتومان با توجه به قانون استهلاکات و عدم محاسبه انجام شده از قبیل کرایه ها- هزینه ترخیص گمرکی و مخارج حفر کانال جهت کابل کشی و دستمزد نصب ترانسفورماتورها و غیره تحویل گرفته و ما را در مقابل سه میلیون تومان قرض قرار داده اند در نتیجه کلیه اموال مان از طرف بانکها حراج و به نان شب محتاجمان نمودند.

آیا پاداش خدمات اشخاص به مملکت خود که زندگی و هستی خویش و تمام فامیلش را در راه سربلندی زادگاهش گذاشته است باید چنین داده شود؟

بنابراین با توجه بعرایض بالا و با درنظر گرفتن اینکه از مدت امتیاز هنوز پنجسال دیگر باقی است و بعلاوه مؤسسه برق بجنورد تنها مؤسسه در ایران بوده که وامهای مأخوذه را مسترد نموده است استدعا دارد مقرر فرمایند:

۱- مبلغ یک میلیون و پانصد هزار تومان کسری بدهی اشخاص را که فقط صرف امور کارخانه شده است بعنوان سرقفلی مدت باقیمانده امتیاز باینجانب داده شود.

۲- در صورتیگه پرداخت مبلغ بالا مقدور نباشد مقرر فرمایند اینجانب را بپاس خدمات معروضه بمیزان مبلغ اشاره شده بالا با برق بجنورد شریک و سهیم نمایند تا بتوانم بتدریج باقیمانده بدهی خود را پرداخت نمایم.

۳- همانطوریکه معروض گردید درخواست بازنشستگی اینجانب صرفاً روی اداره کردن امور برق انجام گردید مقرر فرمایید برق منطقه خراسان در مشهد شغلی که مناسب باشد با حداقل بیست هزار ریال حقوق ماهیانه جهت تأمین مخارج عائله ارجاع نمایند».

در سال ۱۳۴۷ محمودیان مدیر کل نظارت بر مؤسسات برق، در مورد پرداخت بهای برق مصرفی دستور داد که هر مصرف کننده برق باید بهای آن را به ترتیبی که مؤسسه برق تعیین می کند بپردازد، و اگر مصرفی ندارد و نمی تواند حداقل بهای برق مصرفی را پرداخت کند، و یا استطاعت پرداخت بهای برق را ندارد می تواند از مؤسسه برق محل تقاضا کند که انشعاب او جمع آوری شود.

شرکت برق در سال ۱۳۴۸، سه خیابان اصلی شهر را به لامپ های گازی مجهز کرد(روزنامه خراسان، شماره ۵۹۸۱، ۱۳۴۸: ۳))، و در سال ۱۳۵۱، مسئولین شهر موفق به تأسیس یک نیروگاه جدید برق در غرب شهر شدند. بدین صورت مشکل برق کاهش یافت.(روزنامه خراسان، شماره ۶۷۱۲، ۱۳۵۱: ۶)

آقای تاتاری در تاریخ ۱۳۴۸/۲/۲جهت مشکلات پیش آمده، خطاب به هویدا نخست وزیر، رونوشت مهندس روحانی وزیر آب و برق، رونوشت آقای دکتر سامی راد چنین نوشت:« نتیجه خدمات شبانه روزی اینجانب به شهر مرزی بجنورد در مورد تأمین برق آنجا با توجه به حمایت دولت از سرمایه های خصوصی این بود که ۱۴ ماه قبل برق منطقه خراسان تأسیسات برق بجنورد را با ارزیابی بسیار ظالمانه که نموده بودند تحویل که به علت عدم پرداخت آنها، اموال سهام داران حراج، آنها را بنان شب محتاج نمود و پس از ۱۴ ماه که قرار شد پول تأسیسات به میزان ارزیابی ظالمانه خود پرداخت نمایند می گویند پول نداریم پس معلوم می شود دولتی که دم از حمایت از سرمایه های خصوصی می زند پاداش خادمین مملکت را که مجری منویات شاهنشاه فقید بوده‌اند چنین می دهد که فعلاً دیدیم. در هر صورت به پاس خدمات گذشته مان، جلوگیری از هم پاشیدگی بیشتر پانصد عائله موافقت فرمائید با توجه به ماده ۳۰ قانون ۴۱۷۶ یا اینجانب را شریک نمده ماهیان ۳۰۰ هزارریال جهت پرداخت قسمتی از بدهی هایم به عنوان علی الحساب آن هم از درآمد سرمایه خودم پرداخت و یا تا خاتمه پنجسال باقی مانده امتیاز رسمی موجود تأسیساتم را بخودم واگذار و پس ازخاتمه طبق امتیاز مذکور عمل گردد.»

در سال ۱۳۵۱واحدهایی از نیروگاه در بخش مرکزی واقع در کوچه فخران بوده است، ولی به تدریج واحدهای جدید نیروگاه در انتهای خیابان امام خمینی غربی یعنی نیروگاه فعلی نصب گردیدند.(صادقی، ۱۳۷۳: ۷۹)

نتیجه گیری

شرکت برق شهر با سرمایه گذاری خصوصی تأسیس شد، که تعداد مشترکین به ۱۱۵ نفر می‌رسید.از سال ۱۳۲۹ حاج حسن تاتاری شرکت تضامنی برق بجنورد حاج حسن تاتاری و پسران را تأسیس کرد. در ابتدای تأسیس می بایست زیر ساخت توسط مردم یا دولت صورت پذیرد. مردم مشارکت به صورت سهامی را پذیرفتند، اما به سرانجام نرسید. حاج حسن تاتاری به عهد خود وفادار ماند و به تنهایی در این راه گام برداشت. برای زیرساخت شبکه، تهیه موتور حدود دو سال طول کشید. در سال ۱۳۳۲ عملاً افتتاح شد. در آن زمان، مهندس جواد شهرستانی مدیر عامل برق خراسان بزرگ، پیشنهاد داد که تمام بدهی های آقای تاتاری را پرداخت خواهد کرد، و ۵۰ درصد از مدیریت شرکت را بر عهده خواهند داشت. پس از عقد قرارداد، فردی به نام حسین اسکویی را با عنوان مدیرعامل انتخاب و به بجنورد منتقل کردند، در نهایت تمام امور شرکت را تصاحب نمودند. شرکت برق خراسان فقط یکی از بدهی ها که مربوط به بانک صنایع بود را پرداخت کرد و مابقی بدهی را حاج حسن تاتاری با فروش کل اموال تسویه کرد. یکی از اموال مدرسه پاسداران (واقع در خیابان امیریه) بود که جهت بدهی به فروش رسید. شرکت برق خراسان بزرگ در سال ۱۳۴۶ مدیریت را بر عهده گرفت. به دلیل تعطیل نمودن فلکه برق مشهد، نیروگاه برق خسروی، کارمندان و کارگران آن منطقه را از مشهد به بجنورد منتقل کردند و طی نامه‌ای به مسئول نیروگاه برق بجنورد آقای تیمور نیاکان دستور اخراج کارگران بجنورد از جمله بابایی ، ولی زاده، قزوینی و علیپور را دادند. تیمور نیاکان با این امر در حضور مدیر عامل برق خراسان آقای حسین اسکویی مخالفت نمود و در نتیجه در مورخه ۱۳۴۷/۴/۱۱ اخراج شد.

فهرست منابع

۱- اعتمادالسلطنه، محمدحسن خان(۱۳۶۲)، « *مطلع الشمس*»، با مقدمه و فهارس اهتمام: تیمور برهان لیمودهی، جلد اول و دوم، بی جا: فرهنگسرا، میدان انقلاب بازارچه کتاب.

۲- بازخانه ای، علی(۱۳۸۲)، مراکز گرایشات روستایی شهرستان بجنورد(جغرافیای اقتصادی شهرستان بجنورد)، بی جا: بی نا.

۳- بدیعی، ربیع(۱۳۶۲)، « *جغرافیای مفصل ایران*»، بی جا: انتشارات اقبال.

۴- پایدار، حسین، پروان، بیژن (۱۳۸۴)؛« *انقلاب اسلامی در بجنورد*»، تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی.

۵- توکلی مقدم، حسین (۱۳۷۵)؛ *وجه تسمیه شهرهای ایران(بررسی معانی نام های شهرهای ایران از دوران کهن تا عصر حاضر)*، جلد اول، با مقدمه مهدی محقق، تهران: میعاد.

۶- تاثیری، رضا (۱۳۹۳)؛ « *شهر من بیجین یورد، تاریخ شهر بجنورد از نگاهی دیگر*»، بجنورد: درج سخن.

۷- خوافی، شهاب الدین عبدالله(حافظ ابرو) (۱۳۷۰)، *جغرافیای تاریخی خراسان در تاریخ حافظ ابرو*، به تحصیح و تعلیق غلامرضا ورهرام، تهران: اطلاعات.

۸- حکیم الممالک، علی نقی (۱۳۵۶)، «*روزنامه سفر خراسان*»، تهران: بی نا.

۹- حجت، مسعود، بانکیان، محمداسماعیل (۱۳۸۴)، « *یکصد سال صنعت برق ایران*»، بی جا: فردوس.

۱۰- سهام الدوله، یارمحمدخان، شادلو، خاور بی بی (۱۳۷۴)؛ *سفرنامه های سهام الدوله بجنوردی*، به اهتمام قدرت الله روشنی زعفرانلو، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.

۱۱- سوالونی، غلامرضا، نجاتی باغدار، قربانی، اسدالله [برای] شرکت برق منطقه ای خراسان، معاونت تحقیقات و برنامه ریزی، *یکصد سال تاریخ صنعت برق خراسان*، مشهد: انتشارات قاف مشهدالرضا (ع)، ۱۳۸۷، ص ۲۹۱- ۲۹۰.

۱۲- سعیدیان، عبدالحسین (۱۳۷۲)، « *سرزمین و مردم ایران، مردم شناسی و آداب و رسوم اقوام ایرانی*»، تهران: سازمان چاپ خواجه اول فردوسی.

۱۳- شادلو، امان الله(۱۳۹۴)؛ ایل من شادی، به کوشش علی رحمتی، بجنورد: بیژن یورد.

۱۴- شریعتی، علی(۱۳۶۳)، راهنمای خراسان، بی جا، انتشارات الفبا.

۱۵- صادقی، سلیمان(۱۳۷۳)، *جغرافیای شهرستان بجنورد*، ویراستار دکتر محمدحسین پاپلی یزدی، علی سالیانی، مشهد: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی.

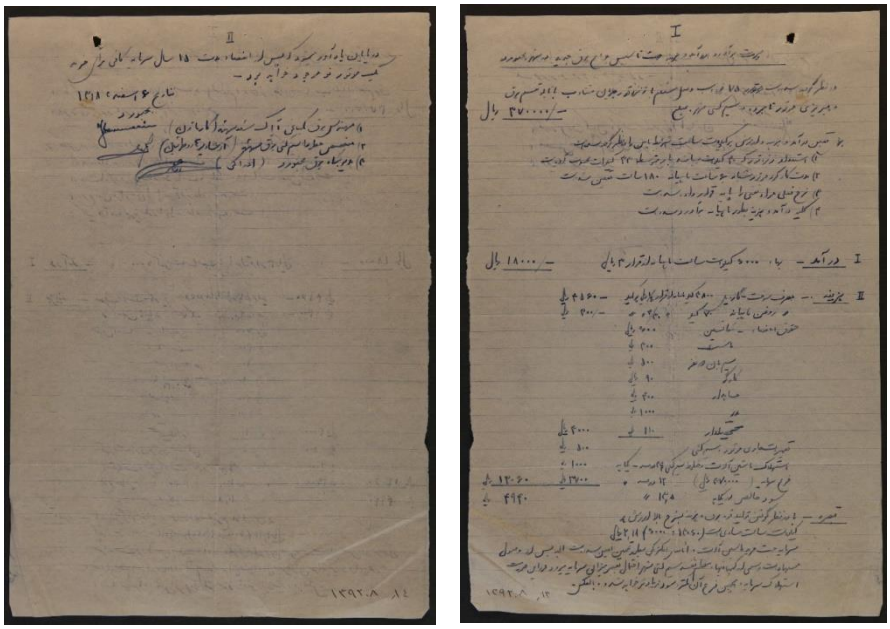
۱۶- ظلی، منوچهر (۱۳۵۰)؛ *شناسنامه شهرهای ایران بجنورد*، مشهد: انتشارات پروپاگاند.

۱۷- کریمیان، علی(۱۳۹۹)، *جغرافیای تاریخی بجنورد(قلعه ها، نفوس و مسیر تطور تقسیمات از ۱۲۹۴ ق. تا ۱۳۸۳ ش.)*، شیروان: شیلان.
۱۸- *گنج شایگان* (۱۳۳۵)؛ به کوشش آقای سیدمحمدعلی جمال زاده، برلین: انتشارات اداره «کاوه».
۱۹- لسترنج (۱۳۷۳)؛ *جغرافیای تاریخی سرزمین های خلافت شرقی*، ترجمه محمود عرفان، تهران: علمی و فرهنگی.
۲۰- مطیعی لنگرودی، حسن(۱۳۷۳)، *« جغرافیای اقتصادی خراسان»*، ویراستاران: دکتر محمدحسین پاپلی یزدی، علیب سالیانی، مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی.
۲۱- محبوبی اردکانی، حسین (۱۳۷۶)؛ *تاریخ مؤسسات تمدنی جدید در ایران*، چاپ دوم، تهران: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، جلد سوم، ص ۵۱۳.
۲۲- مک گریگر، سی. ام (۱۳۶۸)؛ *شرح سفری به ایالت خراسان و شمال غربی افغانستان (جلد دوم)*، مترجم اسدالله توکلی طبسی، مشهد: معاونت فرهنگی آستان قدس رضوی.
۲۳- ییت، چارلز ادوارد (۱۳۶۵)؛ *خراسان و سیستان، سفرنامه کلنل ییت به ایران و افغانستان*، ترجمه قدرت الله روشنی زعفرانلو، مهرداد رهبری، تهران: یزدان.

روزنامه

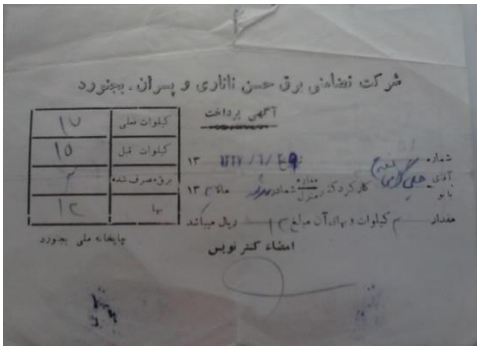
۲۴-*روزنامه خراسان*، سال ۱۸، شماره ۴۹۷۰، پنج شنبه ۱۷شهریور ۱۳۴۵، ص ۱۱.
۲۵-*روزنامه خراسان یومیه*، سال ۲۰، شماره ۵۵۶۶، پنج شنبه ۴مهر ۱۳۴۷، ص ۱۰.
۲۶-*روزنامه مبارز*، سال ۱۷، شماره ۱۵۳۶، چهارشنبه ۲۰ دیماه ۱۳۴۶، ص ۳.
۲۷-*روزنامه آفتاب شرق*- مشهد، ۹۲۵۹، ۱۳۴۶/۱۲/۱۹؛ مجله تهران مصور، ۱۲۸۰، ۱۳۴۷/۱/۹.
۲۸-*روزنامه خراسان*، سال ۲۰، شماره ۵۹۸۱، پنج شنبه۳۰ بهمن ۱۳۴۸، ص ۶.
۲۹-*روزنامه خراسان*، سال ۲۴، شماره ۶۷۱۲، دوشنبه ۲۰ مرداد ۱۳۵۱، ص ۶.
۳۰- *روزنامه خراسان*، سال۴۱، شماره ۱۲۶، ۱۳ شهریور ۱۳۴۴، ص ۴.

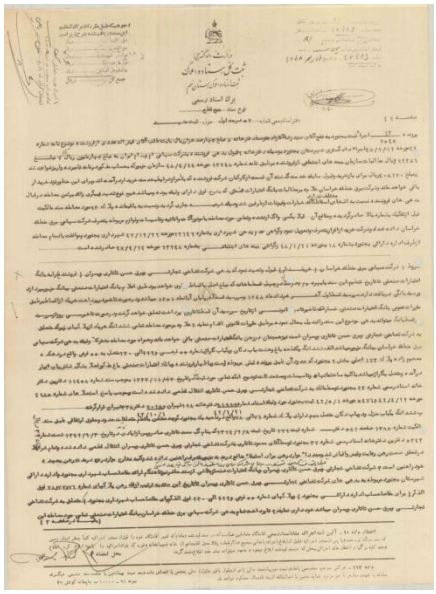
ضمائم

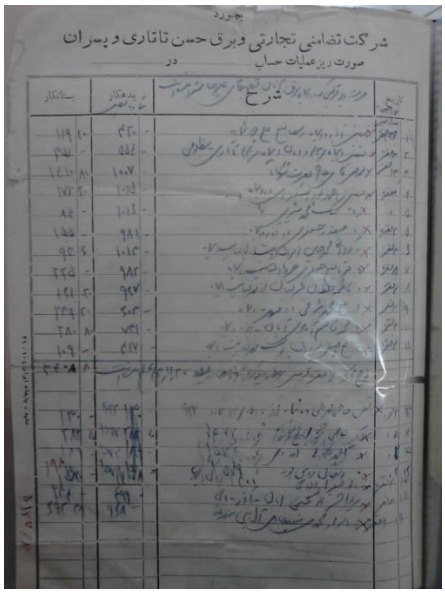


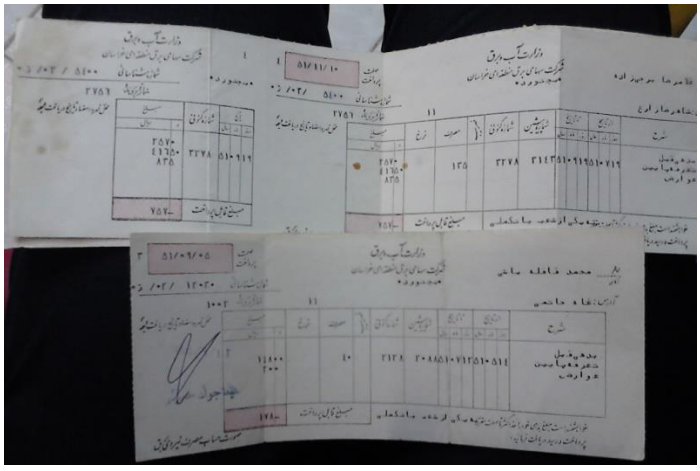
(برآورد درآمد و هزینه جهت تأسیس چراغ برق جدید در شهر بجنورد)

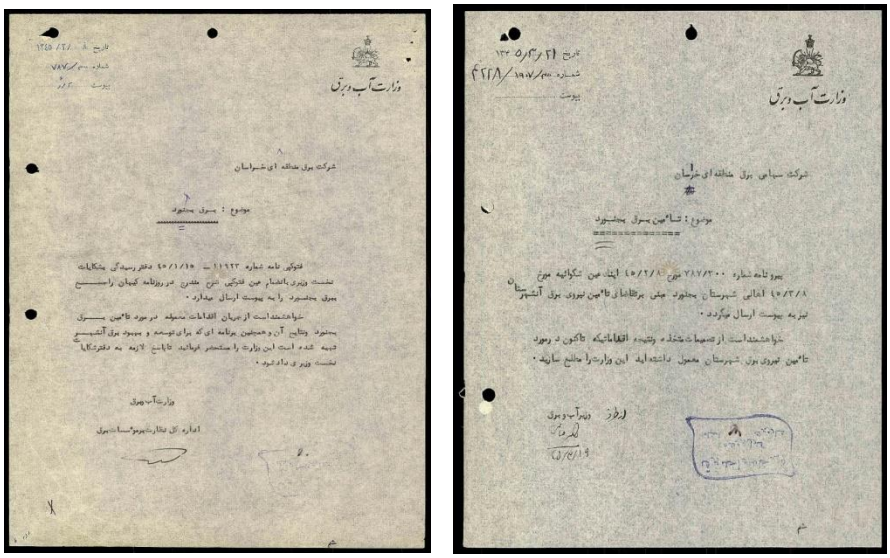







شرکت تضامنی تجارتی و برق حسن تاتاری و پسران
صورت ریز عملیات حساب
در
شرح
بستانکار


وزارت آب و برق
شرکت سهامی برق منطقه‌ای خراسان
وزارت آب و برق
شرکت سهامی برق منطقه‌ای خراسان
مجموعه ...
۵۱۲۱۱/۱۰
۵۱۲۰۶/۰۵



وزارت آب و برق

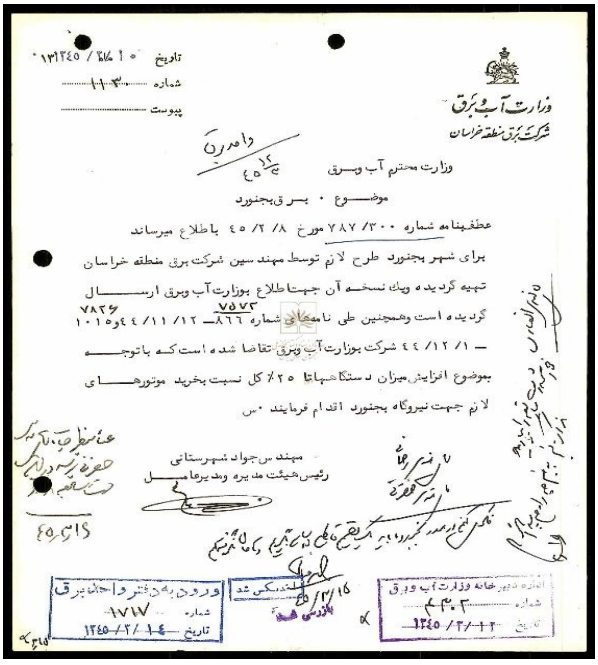
شرکت برق منطقه ای خراسان

موضوع : تامین برق بجنورد

پیرو نامه شماره ۷۸۷/۳۰۰ مورخ ۴۵/۲/۸ اینک عین شکوائیه مورخ ۴۵/۳/۸ اهالی شهرستان بجنورد جهت برقاماری تامین نیروی برق آنشهر را نیز به پیوست ارسال میگردد.

خواهشمند است از وصولیات شده و نتیجه اقداماتیکه تاکنون در مورد تامین نیروی برق شهرستان معمول داشته اید این وزارت را مطلع سازید.

(تأمین برق بجنورد)



وزارت آب و برق

شرکت برق منطقه خراسان

وزارت محترم آب و برق

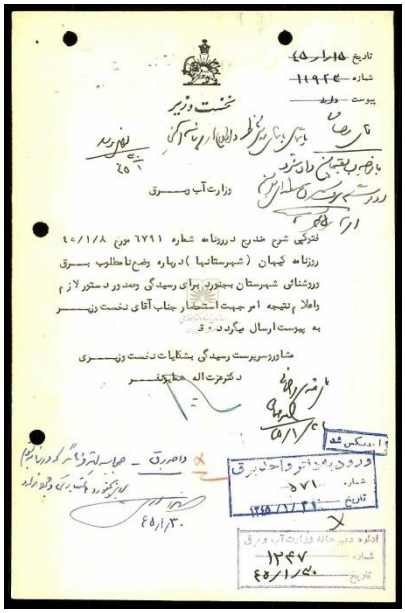
موضوع : برق بجنورد

عطفنامه شماره ۷۸۷/۳۰۰ مورخ ۴۵/۲/۸ باطلاع میرساند برای شهر بجنورد طرح لازم توسط مهندسین شرکت برق منطقه خراسان تهیه گردیده و یک نسخه آن جهت اطلاع بوزارت آب و برق ارسال گردیده است و همچنین طی نامه‌های شماره ۸۶۶ ـ ۴۴/۱۱/۱۲ و ۱۰۱۵ ـ ۴۴/۱۲/۱ شرکت بوزارت آب و برق تقاضا شده است که باتوجه بموضوع افزایش میزان دستگاههای تا ۲۵٪ کل نسبت بخرید موتورهای لازم جهت نیروگاه بجنورد اقدام فرمایند.

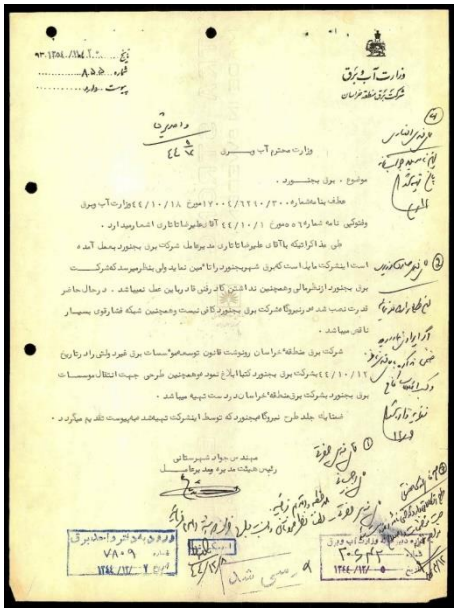
مهندس جواد شهرستانی
رئیس هیئت مدیره و مدیرعامل

وارد دفتر داخله برق شماره ۷۷۷ تاریخ ۴۵/۲/۱۴

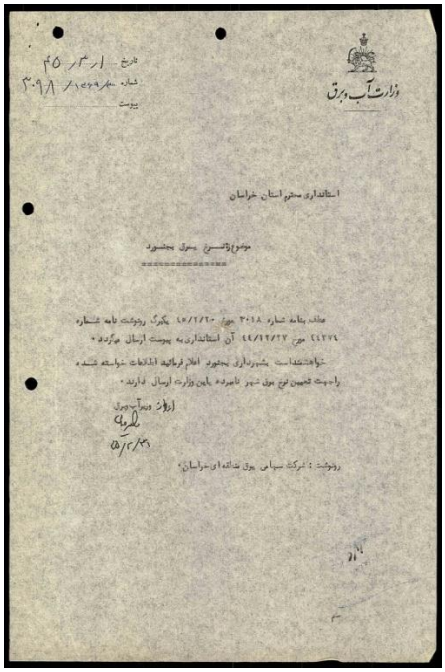
اداره دبیرخانه وزارت آب و برق شماره ۴۵۳۰ تاریخ ۴۵/۳/۱۱



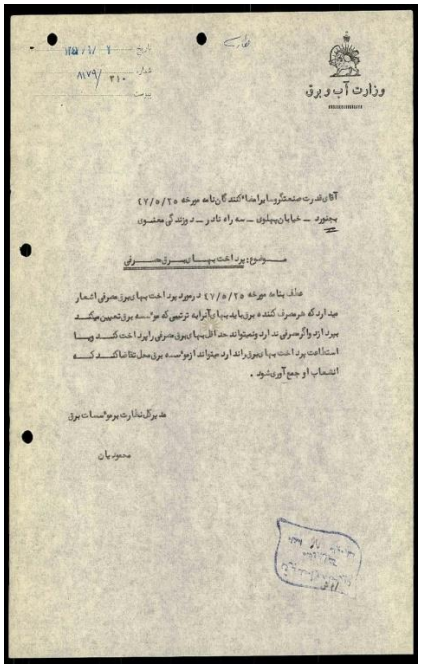
(انتقال مؤسسات برق بجنورد به شرکت برق منطقه خراسان)



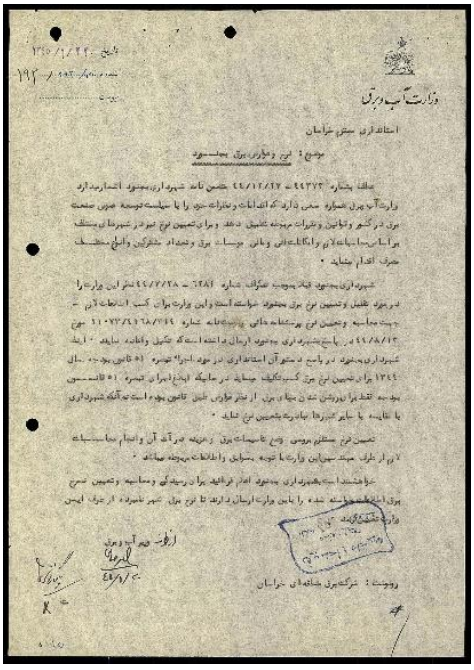
(وضعیت نامطلوب برق بجنورد)



(پرداخت بهاء برق مصرفی)



(نرخ برق بجنورد)

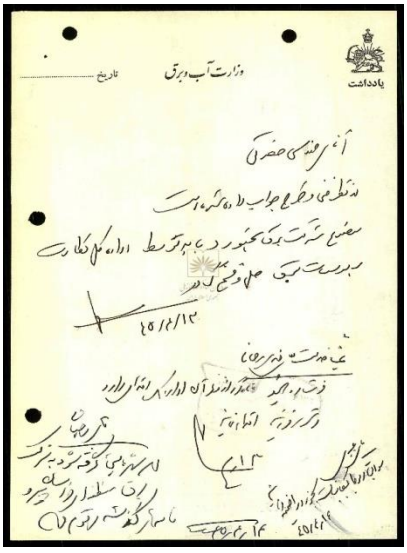


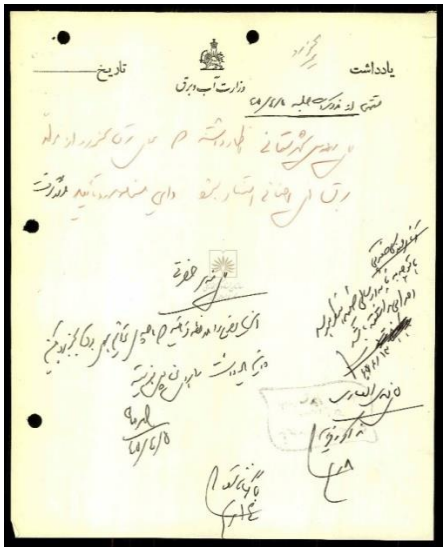
وزارت آب و برق

استانداری محترم خراسان

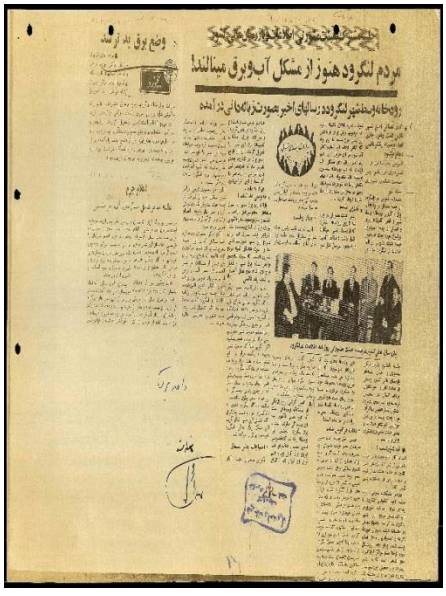
موضوع: ترخ و عوارض برق بجنورد

ضمن تأیید شماره ۴۹۳۷۳ ـ ۴۹/۱۲/۲۷



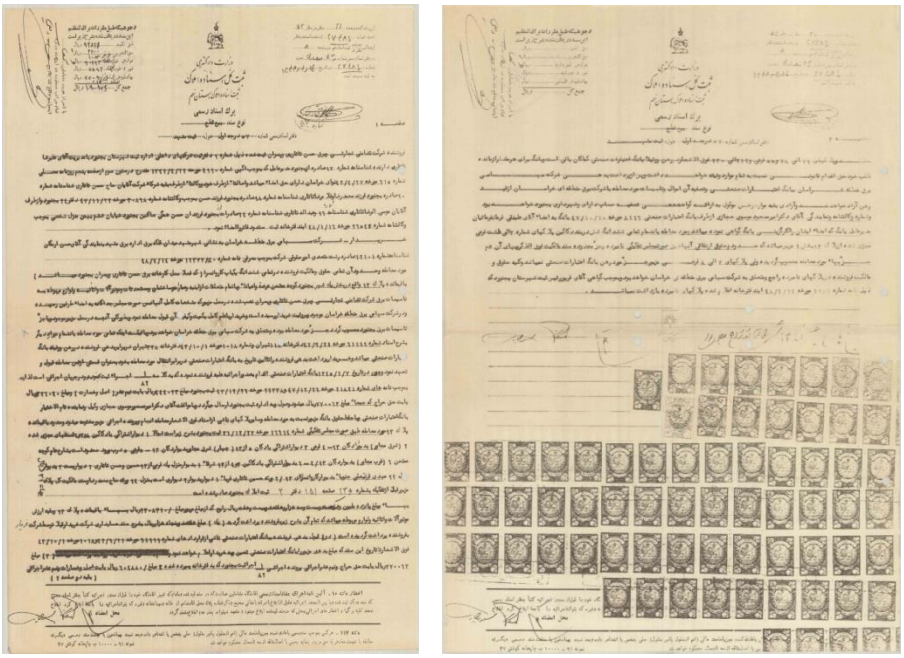


(مشکلات برق منطقه ای بجنورد)

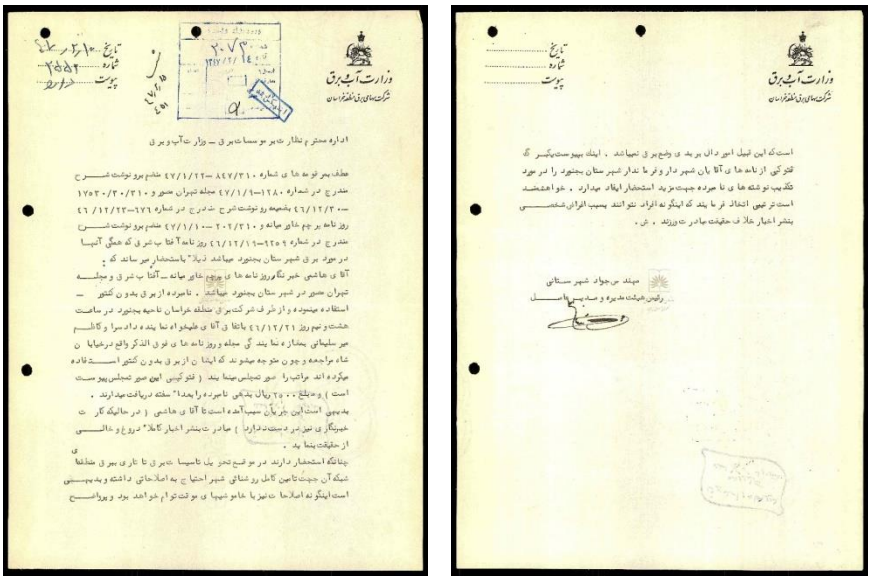


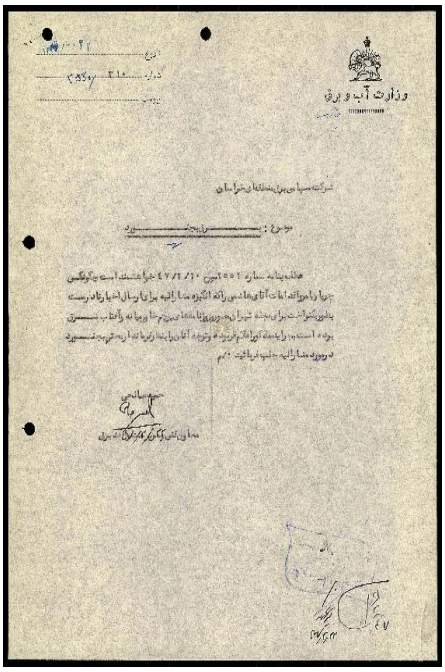


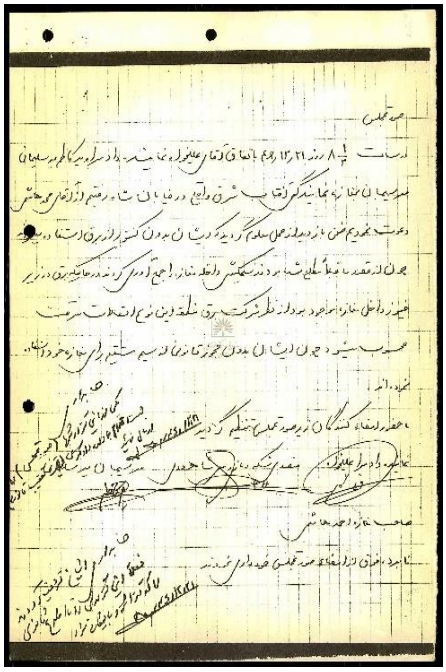
(وضعیت نامطلوب برق بجنورد)



(فروش شرکت برق تاتاری بجنورد)







(تکذیب نوشته های هاشمی خبرنگار روزنامه های پرچم خاورمیانه، آفتاب شرق و مجله تهران در مورد وجود مشکلات برق بجنورد از سوی محمدجواد شهرستانی رئیس هیئت مدیره و مدیرعامل شرکت برق منطقه ای)





















